

Literatura hongaresa i literatura catalana: coneixement mutu

Eloi Castelló

Kálmán Faluba

Universitat Eötvös Lorand. Budapest

Resum

Es té constància de traduccions del català a l'hongarès des dels últims anys del segle XIX, lligades quasi exclusivament al nom d'Albin Kőrösi, l'activitat catalanòfila del qual s'estronca amb l'inici de la Primera Guerra Mundial. Des d'aquell moment fins a la dècada de 1970 les traduccions que veuen la llum són anecdòtiques i deslligades entre elles, incapaces de produir ressò en el món de la crítica. Els últims tres decennis ha augmentat considerablement el nombre d'obres literàries catalanes traduïdes a l'hongarès, siguin novel·les, contes, poemes o obres teatrals, augment explicable pel fet que la llengua comença a ensenyar-se a la Universitat de Budapest, i també per la política de subvencions practicada des del domini lingüístic.

Paraules clau: traducció hongarès-català català-hongarès, Albin Kőrösi, Jaume Massó i Torrents.

Abstract

There is knowledge of some Hungarian language translation from Catalan in the last decade of the 19th century. Most translations are related to Albin Kőrösi, whose Catalan interests are stopped by WWI. From that time up to 1970 only some sporadic, more than anything anecdotic, translations are performed with no relationship between themselves hence void of any critical appraisal. In the last three decades there has been a considerable increase in the number of works translated from Catalan into Hungarian: novels, short stories, poetry and even plays. The reason for this sudden interest for Catalan literature may be the fact that Catalan language is now taught at Budapest University due to the language subsidy policy of the Catalan government.

Key words: Hungarian/Catalan & Catalan/Hungarian Translation, Albin Kőrösi, Jaume Massó i Torrents.

Sumari

Literatura catalana en hongarès: la prehistòria	Nota bibliogràfica
Literatura catalana en hongarès: la història	Literatura hongaresa en català: la prehistòria
Literatura catalana en hongarès: el present	Projectes frustrats
	Recuperació, però des d'Hongria
	Bibliografia

Literatura catalana en hongarès: la prehistòria

Les primeres traduccions hongareses d'obres literàries catalanes procedeixen de l'últim decenni del segle XIX, i fins a la Primera Guerra Mundial podem parlar d'una relativa continuïtat, deguda sobretot a l'activitat de l'escolapi Albin Kőrösi (1860-1936). En aquest període van veure la llum, sobretot en la premsa periòdica, versions de poemes de Balaguer, Costa, Guimerà i Verdaguer, com també la tragèdia *Safo* de Balaguer. Es van publicar igualment, en edicions independents, *La papallona* de Narcís Oller (traduïda probablement del francès) i la verió hongaresa del llibret de l'òpera *Tiefland*, d'Eugen d'Albert, l'original alemany del qual és adaptació de *Terra baixa* de Guimerà. A més de traduccions, en el dit període van aparèixer tres estudis dedicats a temes culturals catalans: Kőrösi es va referir en articles extensos a la celebració del Primer Congrés de la Llengua Catalana i al cinquantenari del restabliment dels Jocs Florals de Barcelona, a més de traduir i comentar, amb pretensions filològiques no gaire reeixides, la *Història de la filla del rei d'Hongria*. Podem considerar com a pertanyent a aquesta remota prehistòria *L'illa de la calma* de Santiago Rusiñol, que va sortir en hongarès el 1927, traduïda del castellà per la pintora Erzsébet Ringer, establerta a Palma de Mallorca.

Va ser alumne de Kőrösi la segona figura de la incipient catalanística hongaresa, Olivér Brachfeld (1908-1967), qui fixà la seva residència a Barcelona als primers anys trenta, on probablement aconseguí més fama que no pas a la seva terra natal. Brachfeld va concebre ambiciosos projectes de traducció de literatura hongaresa al català, projectes que va poder realitzar només molt parcialment, i que seran comentats en la segona part del nostre estudi. Aquí ens interessa fer constar que en un parell d'escrits publicats a Budapest (tres a les planes de *Nyugat*, la revista cultural més prestigiosa de l'Hongria del moment) Brachfeld fa de cronista de la vida cultural catalana, ressenyant obres de López-Picó, de Sagarra i de d'Ors.

Si ens preguntem ara pel ressò que va tenir l'activitat d'aquests capdavanters de la catalanística hongaresa, hem de confessar que el seu impacte devia ser pràcticament nul: als dos manuals clàssics de literatura universal que sortiren a Hongria el 1936 i el 1941, el de Mihály Babits i el d'Antal Szerb, no trobem cap referència a les lletres catalanes, fet especialment significatiu en el segon, que inclou un apèndix dedicat expressament a «les literatures europees menors» (búlgara, croata, eslovaca, eslovena, estoniana, finlandesa, flamenca, grega, holandesa, letona, lituana, portuguesa, romanesa, sèrbia, turca...).

Literatura catalana en hongarès: la història

La Guerra Civil d'Espanya, la Segona Guerra Mundial i, sobretot, la guerra freda (agreujada per la situació peculiar de l'Espanya franquista, país més anticomunista que cap altre) van reduir encara més les ja limitades possibilitats de contacte entre les terres catalanes i Hongria, país esdevingut «socialista» l'any 1949. Malgrat tot, ni en aquest període d'aïllament, de guerres calentes i de fredes, van faltar hon-

garesos que prestessin atenció a les lletres catalanes. Foren ben pocs, però. Trobem entre ells el franciscà Dénes Szedó, qui el 1942 va publicar en hongarès, dintre d'un recull d'himnes franciscans, tres poemes de Ramon Llull, i qui un any després edità la versió hongaresa del *Llibre d'amic i amat* d'aquest mateix autor. L'altra *rara avis* de l'època fou Endre Gáspár, suposat autor d'una traducció alemanya encara no localitzada de *Mort de dama* de Llorenç Villalonga, qui va col·locar, en dues antologies diverses dels anys 1943 i 1944, un poema de Miquel Ferrà (*Hivernenca*) i *La vaca cega* de Joan Maragall. Dintre del volum pòstum de les traduccions escollides de Gáspár, de l'any 1956, s'amaga tota una curiositat: *Els segadors*, presentat com una cançó popular, i interpretat en clau marxista: els segadors aixecats en armes no lluiten contra els invasors de fora, sinó contra els senyors feudals, opressors seus.

A propòsit d'*Els segadors*, per a Gáspár expressió de la lluita de classes en una societat feudal, podríem preguntar-nos fins a quin grau fou distorsionada la visió hongaresa de les lletres catalanes pel marxisme vulgaritzador. Però tal pregunta seria injustificada: aquesta visió no fou ni objectiva ni distorsionada, perquè senzillament no existia. De tota manera, no deu ser casual que el primer text català en prosa traduït a l'hongarès en l'època analitzada fos un conte de Víctor Mora (*Breus encontres a l'escala*, 1967).

Amb els últims anys seixanta, i sobretot amb la dècada dels setanta entrem en una tercera època en el coneixement de les lletres catalanes a Hongria. Pel que fa al balanç de la que acabem de ressenyar, és evident que no es va fer cap progrés respecte a la primera, constatació comprovada pel fet que als primers volums de la monumental enciclopèdia de la literatura universal de l'Acadèmia de Ciències d'Hongria (*Világirodalmi lexikon*, a partir de 1970) falten noms com els d'Espriu, Foix o Guimerà. Hi ha també proves evidents d'un lamentable desconeixement de la llengua catalana: a l'article que la mencionada *Enciclopèdia* dedica a Raimon Casellas el títol *Els sots feréstecs* es tradueix, si fa no fa, 'els ferotges idiotes', i a les primeres versions hongareses d'Ausiàs March, que mencionarem a l'apartat següent, al senyal «llir entre cards» li correspon en hongarès «les cartes diuen»...

Literatura catalana en hongarès: el present

Amb els anys setanta s'obre una nova època, de creixement quantitatiu i qualitatiu, inaugurada per una antologia poètica (*Hesperidák kertje*, 1971) que recull mostres de les literatures escrites en les llengües romàniques de la península Ibèrica, entre ells dotze poemes d'autors catalans (Alcover, Carner, Costa, López-Picó, Maragall, Ausiàs March i Verdaguer). Aquesta mostra d'autors clàssics fou feliçment completada per una selecció de poemes de poetes contemporanis, feta per Géza Képes i publicada de primer parcialment, a l'agost del 1972, a les planes de la revista *Nagyvilág*, dedicada a les lletres estrangeres, i després en un volum que recull les traduccions poètiques de Képes (*Fordított világ*, 1973, amb vint-i-tres poemes de L. Alpera, X. Amorós, A. Bartra, J. Brossa, J.-P. Cerdà, J. Colomines, S. Espriu, G. Ferrater, C.-J. Guardiola, M. Mayor, Pere Quart i À. Valls). Però, sense cap mena de dubte, el trencament de debò es deu a un hongarès de Transsilvània,

György Jánosházy, qui el mateix 1972 va publicar a Bucarest l'antologia *Körtánc fantomokkal* (Ronda amb fantasmes), amb noranta-una versions hongareses de poemes de J. Carner, S. Espriu, G. Ferrater, J. V. Foix, M. Manent, Pere Quart, C. Riba, B. Rosselló-Pòrcel, J. Salvat-Papasseit i J. Vinyoli. No és difícil de descobrir que la selecció d'autors i d'obres segueix el model de *Poetas catalanes contemporàneos* (1968), de José Agustín Goytisolo, però en un cas decisiu, el d'Espriu, se n'independitza.

Voldríem insistir en dues novetats aportades per aquests primers anys setanta: una és que amb *Körtánc fantomokkal* apareix en hongarès un volum dedicat íntegrament a la literatura catalana, fet de molts pocs precedents però que es repetirà una llarga dotzena de vegades fins avui dia, i l'altra, la presència de les lletres catalanes a les planes d'una revista, concretament *Nagyvilág*, que acolliria després, sobretot als vuitanta, textos de Calders, Espriu, Foix, Gimferrer, Moncada, Porcel, Miquel Àngel Riera, Rodoreda, Montserrat Roig i de Villalonga, i també notícies puntuals sobre la vida literària catalana. Però hi havia una tercera novetat, la introducció dels estudis de català al Departament d'Espanyol de la Universitat de Budapest a la tardor del 1971, centre d'on sortí un grup entusiasta d'excel·lents filòlegs i de traductors, com són Balázs Déri i Zsuzsanna Tomcsányi.

Continuant la crònica d'aquella dècada, hem de destacar la traducció de l'*Antígona* espriuana, per György Jánosházy, que veié la llum en la revista transilvana *Igaz Szó* l'any 1975. El quadre es completa molt aviat amb obres en prosa: un conte de Rodoreda (*Una carta*, 1975), *Els plàtans de Barcelona* de Víctor Mora (1977), *La plaça del Diamant* (1978) i una narració de Pere Calders (*La verge de les vies*), publicada per *Nagyvilág* al maig de 1979.

La relativa riquesa de la collita dels tres últims decennis ens obliga a deixar de banda el material sortit en revistes (en primer lloc, el ja mencionat *Nagyvilág*, i també el dossier català de *Magyar Napló*, a l'octubre de 1999) o en antologies que recullen material procedent de diverses literatures, i a centrar-nos en la literatura catalana publicada en hongarès en volums independents, exhaustivament catalogats per l'arxiu TRAC de la Institució de les Lletres Catalanes. Es tracta de quinze llibres en total, sis dels quals són antologies de literatura del segle xx: tres de poesia (1972, 1997, 1998), un de contes (1998) i dos de teatre (2001, 2002). Els restants autors, a més de Víctor Mora i Mercè Rodoreda, ja mencionats, són: Llorenç Villalonga, *Bearn o la sala de les nines* (1982); Montserrat Roig, *Ramona, adéu* (1990); Ramon Llull, *Llibre d'amic i amat i Llibre de filosofia d'amor* (1994); Ausiàs March, *Poemes* (1999, volum trilingüe, català-castellà-hongarès); Blai Bonet, *El mar* (2001); Jaume Cabré, *Senyoria* (2001), i l'autor desconegut de la *Història de Jacob Xalabín* (2003). Si ens fixem ara en la distribució cronològica d'aquests quinze llibres, veiem que el ritme de publicació s'accelera als anys noranta, i que un terç van sortir als tres últims anys. L'explicació no és només la relativa maduresa de la catalanística hongaresa (sis dels quinze volums enumerats formen part de la «Biblioteca Catalana» que surt a l'empara del Departament d'Espanyol de la Universitat de Budapest), sinó també els ajuts a la traducció atorgats, des de fa ja un cert temps, per la Generalitat de Catalunya i, més recentment, pel Govern de les Illes Balears.

Si ens preguntéssim ara quina idea pot formar-se un hongarès del procés de la literatura catalana si només pot llegir-la en la seva pròpia llengua, la resposta és que aquesta idea, tot i no ser completa, no és tampoc falsa: se li ofereixen mostres de literatura clàssica i de moderna, i entre les traduccions estan representats els gèneres més importants. Naturalment, de feina en queda molta: caldria traduir el *Tirant*, o traduir-ne, com a mínim, trossos il·lustratius, falten importants obres de la Renaixença i novel·les, clàssiques (per exemple, Narcís Oller) i contemporànies (al costat de *Camí de sirga*, de Jesús Moncada, que s'està traduint).

Nota bibliogràfica

Tot seguit presentem la relació de les traduccions del català a l'hongarès inclosa a les actes del Col·loqui Europeu d'Estudis Catalans (Montpeller, octubre de 2002) com a apèndix de la ponència que hi van presentar Kálmán Faluba i Károly Morvay amb el títol d'*El coneixement de la literatura catalana a Hongria*.

Traduccions, estudis, assaigs, notes, recensions (1981-2003)

Referències bibliogràfiques ordenades cronològicament. L'asterisc crida l'atenció sobre els estudis, assaigs, notes i recensions.

Antecedents importants dels anys setanta

1972/a

Körtánc fantomokkal. Modern katalán költők. (Ronda amb fantasmes. Poetes catalans moderns). (91 poemes de J. Carner, S. Espriu, G. Ferrater, J. V. Foix, M. Manent, Pere Quart, C. Riba, B. Rosselló-Pòrcel, J. Salvat-Papasseit i J. Vinyoli). Tria, pròleg, trad. i notes: György Jánosházy). Bucarest: Kriterion Könyvkiadó, 1972.

1972/b

JÁNOSHÁZY, György. «Bevezető » (Pròleg de l'antologia de poesia catalana moderna *Körtánc fantomokkal*); cf. 1972/a, p. 5-11.

1977

MORA, VÍCTOR. *Barcelonai platánok. (Els plàtans de Barcelona)*. Trad. (del francès): Júlia Konrád. Pròleg: László András. Budapest: Kozmosz Könyvek, 1977.

1978/a

RODORÉDA, Mercè. *A Diamant tér. (La plaça del Diamant)*. Trad. : Judit Tomcsányi. Budapest: Európa, 1978.

1978/b

JÁNOSHÁZY, György. «Kiáltás a szabadságért» (Un crit per la llibertat). In: *Korok, emberek. Esszék, tanulmányok* (Èpoques i figures. Assaigs i estudis). Kolozsvár-Napoca: Dacia, 1978.

1981-1989

1981/1*

FALUBA, Kálmán. «Literatura catalana a Hongria». *L'Espill* (València), 12 (hivern 1981): 124-130.

1981/2*

KOTLÁN, Sylvia. «Prehistòria de la catalanística a Hongria: Albí Kőrösi». *Lluc*, LXI (1981): 170-171.

1982/1

VILLALONGA, Llorenç. *Mallorcai udvarház vagy a babaszoba. (Bearn o la sala de les nines)*. Trad.: Zsuzsanna Tomcsányi. Budapest: Európa, 1982.

1982a/2*

FALUBA, Kálmán. «Llengua i literatura catalanes a Hongria». *Estudis de llengua i literatura catalanes*, V: 213-221.

1982b/3*

FALUBA, Kálmán. «Bibliografia hongaresa de llengua i literatura catalanes (1893-1981)». *Bulletí del llibre en català*, 12 : 9-14. Barcelona: Associació d'Editors en Llengua Catalana, 1982.

1983/1*

KULIN, Katalin. *Final del laberint*. Actes del Sisè Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura Catalanes. Barcelona: 1983, p. 487-498.

1983/2*

KULIN, Katalin. «Salvador Espriu: Final del laberint». *Acta Litteraria*, (Budapest), 25 (1983): 313-330.

1984/1*

FALUBA, Kálmán. «*Tirant "el Valac" o Tirant "Joanet?"*». *Miscel·lània Sanchis Guarner*, València, 1984, p. 107-108.

1985/1

SIMÓ, Isabel-Clara. «Madár tanár úr (Monsieur l'Ocell)». *Új Tükör*, any 22, núm. 35, 1985, p. 9. Trad.: Zs. Tomcsányi.

1988/1*

KULIN, Katalin. «Jaume Fuster: Shipwreck on this sea». *Acta Litteraria* (Budapest), 30 (1988), p. 99-106.

1989*

FALUBA, Kálmán. «Lletra d'Hongria: el coneixement del català i de les lletres catalanes». *Revista de Catalunya*, 28 (març de 1989): 99-101.

FOIX, J.V. «Poemes». *Nagyvilág* (Budapest), 9 (1989): 1340-1344. Trad.: Balázs Déri.

1990-2003

1990/1

ROIG, Montserrat. *Isten veled, Ramona. (Ramona, adéu.)* Trad.: Zsuzsanna Tomcsányi. Budapest: Európa, 1990.

1991/1*

A katalán nyelv és kultúra. (Llengua i cultura catalanes). A: BEDE, Béla; LEMPERT, Márta. *Katalónia (Catalunya)*. Budapest: Pannónia, 1991.

1992/1*

Katalónia. Ismertető almanach (Almanac sobre llengua, literatura, història i cultura catalanes). Barcelona: Katalán - Magyar Kulturális és Baráti Egyesület, 1992.

1992/2

MARAGALL, Joan. «Lelki ének» (Cant espiritual). *Vigília*, 1992/11: 832-833. Trad.: Balázs Déri.

1992/3*

DÉRI, Balázs. «A katalán irodalom történetének vázlata». (Esbós de la història de la literatura catalana). A: *Katalónia*. Cf. 1992/1, p. 49-61.

1992/4*

DÉRI, Balázs. «Katalán irodalom magyarul - válogatott bibliográfia » (Literatura catalana en hongarès. Bibliografia selecta). A: *Katalónia*. Cf. 1992/1, p. 61-63.

1992/5*

A katalán irodalom 800 éve. (800 anys de la literatura catalana. (Tríptic de l'exposició itinerant de la Institució de les Lletres Catalanes). Budapest: Biblioteca Nacional, 15 de maig - 15 de juny de 1995.

1992/6*

A katalán irodalom 800 éve. (800 anys de la literatura catalana. Exposició (Catàleg). Cf. 1992/5.

1992/7

RIERA, Miquel Àngels. «Séta az asszonnyal». *Nagyvilág* (Budapest), juliol-agost 1992: 1058-1064. Trad. Zsuzsa Tomcsányi.

1994/1

BALLESTER, Josep. «Sis poemas». *Polisz*, 12 (estiu 1994): 69-70. Trad.: B. Déri.

1994/2

LLULL, Ramon. *A szeretet filozófiájának fája. (Llibre d'amic i amat; Arbre de filosofia d'amor)*. Trad.: B. Déri. Budapest: Z Füzetek.

1994/3

MARCH, Ausiàs. «Lelki ének» (Cant espiritual, fragments). *Vigília*, 1994/7: 521-522. Trad.: B. Déri.

1994/4*

DÉRI, Balázs. «Ramon Llull személyisége és jelentősége» (Personalitat i significació de Ramon Llull). A: Ramon Llull. *A szeretet filozófiájának fája*, p. 199-230. Cf. 1994/2.

1996

CALDERS, Pere. «Csendes éj, A házi fa (Quieta nit, L'arbre domèstic)». Trad.: K. Bogdán. A: *12 spanyol és latin-amerikai író. (12 escriptors d'Espanya i d'Amèrica Llatina)*. Budapest: Eötvös József Könyvkiadó, p. 80-87.

1997/1

Ész és mámor. xx. századi katalán költők. (Raó i follia. Poetes catalans del segle xx.) (Antologia bilingüe. Poemes de V. Andrés Estellés, J. Ballester, A. Bartra, B. Bonet, J. Brossa, R. Caria, J. Carner, N. Comadira, S. Espriu, G. Ferrater, J. V. Foix, P. Gimferrer, G. de Liost, J. M. Llompарт, M. Manent, J. Maragall, M.-M. Marçal, M. Martí i Pol, Pere Quart, J. Piera, J. S. Pons, P. Pons, C. Riba, J. M. de Sagarra, M. A. Salvà, J. Salvat-Papasseit, J. Teixidor, M. Torres, F. Vallverdú, E. Verger, M. Villangómez i J. Vinyoli). Tria i trad.: B. Déri. Budapest: Íbisz, 1997.

1997/2*

DÉRI, Balázs. «A katalán irodalom történetének vázlata». (Esbós d'història de la literatura catalana). A: *Ész és mámor. XX. századi katalán költők*, p. 177-194. Cf. 1997/1.

1997/3*

FALUBA, Kálmán. *Acte de presentació de l'antologia «Raó i follia»*. Cf. 1997/1. Discurs llegit el 23 d'abril de 1997.

1997/4*

FALUBA, Kálmán. «Egy magyar értelmiségi Mallorca-képe 1932-ből». (Mallorca vista per un intel·lectual hongarès l'any 1932). A: *Hommages à Kulin Katalin*. Cf. 1997/6.

1997/5*

GIOVANNI, Neria de. Balázs Déri, «Raó i follia». Cf. 1997/1 (Recensió). *Revista de l'Alguer*, 8 (desembre 1997): 271-273.

1997/6*

HALÁSZ, Katalin, red. «Hommages à Kulin Katalin». Budapest: *Palimpszeszt könyvek*, 1, 1997.

1997/7*

LÁNG, Benedek. «Kísérlet a «scientia universalis» létrehozására a 14. századi Katalóniából». (Intent de crear la «scientia universalis» a la Catalunya del segle XIV). A: *Hommages à Kulin Katalin*, p. 107-140. Cf. 1997/6.

1998/1

BAYÀ, Montserrat; TOMCSÁNYI, Zsuzsa (eds.). *A gondviselés szeszélye. Mai katalán elbeszélők. (Coses de la providència. Contistes catalans contemporanis)*. (Contes de V. Català, S. Galmés, Ll. Villalonga, M. Rodoreda, P. Calders, S. Espriu, M. de Pedrolo, M. À. Riera, B. Porcel, J. Moncada, P. Albanell, M. Roig, J. Lozano, M. Barbal i Q. Monzó). Trad.: Judit Tomcsányi i Zsuzsanna Tomcsányi. Budapest: Íbisz, 1998.

1998/2

Vágatató lovak. XX. századi katalán költők. (Cavallets a galop. Poetes catalans del segle XX). Trad., introducció i notes: György Jánosházy. Marosvásárhely (Romania): Mentor, 1998. (Edició ampliada de *Körtánc fantomokkal*, cf. 1972/a. Nous antologats: M. Martí i Pol, J. Margarit, M. Pessarrodona, N. Comadira i F. Parcerisas.)

1998/3*

KENYERES, Zoltán. «Ész és mámor. 20. Az azadi katalán költők». Cf. 1997/1. (Recensió). *Vigília*, 1998/1: 78-79.

1999/1

ARGENTÉ, Joan. «Karácsonyi ének» (Cançó de la nit de Nadal). Trad.: B. Déri. *Parnasszus* (hivern 1999): 99.

1999/2

MARCH, Ausiàs. *Verses – Poemes - Poemas* (antologia trilingüe). Trad.: Pere Gimferrer, José María Micó i B. Déri. Budapest: Íbisz, 1999.

1999/3

SALVAT-PAPASSEIT, Joan. «Karácsony; Napkeleti királyok» (Nadal. Els tres reis d'orient). Trad.: B. Déri. *Parnasszus* (hivern 1999): 96-97.

1999/4

«Európai figyelő. Katalán melléklet» (Observatori europeu. Dossier català). (Poemes de J. Ballester, M.-M. Marçal, J. Margarit, P. Pons i F. Parcerisas, contes de J. Carbó,

Q. Monzó, M. de Palol). Trad. B. Déri, L. Kertész i Zs. Tomcsányi. *Magyar Napló*, Revista de l'Associació d'Escriptors Hongaresos, XI, núm. 10 (octubre de 1999): 30-44.

1999/5

Európai figyelő. Cf. 1994/4, p. 30-31 i 40-44, respectivament. (Assajos de J. Ballester i de N. Comadira, traduïts per B. Déri i Zs. Tomcsányi.)

1999/6*

DÉRI, Balázs. «A kortárs katalán irodalomról» (Sobre la literatura catalana contemporània). In: *Európai figyelő*. Cf. 1994/4, p. 22-30.

1999/7*

DÉRI, Balázs. «Előszó» (Pròleg) a l'antologia trilingüe d'Ausiàs March *Versek – Poemes – Poemas*. Cf. 1999/2, p. 5-18.

1999/8*

RIBOGON, Patrizio; CONTADINI, Luigi; JENEL, Ágnes. «Raó i follia». Cf. 1997/1. (Recensió). *Rassegna Iberistica* (Venècia, juny 1999): 66, p. 100-103.

2000/1

VERGER, Eduard J. «César Vallejo sírjára» (Túmulo de César Vallejo). Trad.: B. Déri. *Parnasszus* (estiu 2000): 10.

2000/2*

A.C. «Una antologia hongaresa d'Ausiàs Marc». Recensió a «Notes de lectura», *Serra d'Or* (maig 2000): 75.

2000/3*

FALUBA, Kálmán. «Traduccions recents de literatura catalana a l'hongarès», *Llengua & Literatura*, 11 (2000): 620-622.

2001/1

BONET, Blai. *A tenger (El mar)*. Trad.: E. Székely. Budapest: Palimpszeszt Kulturális Alapítvány, 2001.

2001/2

CABRÉ, Jaume. *Őméltósága. (Senyoria.)* Trad.: Zs. Tomcsányi. Budapest: Európa, 2001.

2001/3

Modern katalán színház II. (Teatre català modern II). (Peces de: J. Oliver, S. Espriu, J. Brossa, R. Sirera, J. M. Benet i Jornet, S. Belbel). Tria: Montserrat Bayà, B. Déri i K. Faluba; trad.: B. Déri, Gy. Jánosházy, L. Kertész i Zs. Tomcsányi. Budapest: Íbisz, 2001.

2001/4*

CASTELLÓ, Eloi. «Trenta anys de catalanística hongaresa amb noms i cognoms». *Rassegna Iberistica* (Venècia, novembre 2001): 69-72.

2001/5*

ANDERLE, Ádám, red. *A magyar-katalán kapcsolatok ezer éve* (Mil anys de les relacions húngaro-catalanes). Szeged: Hispánia, 2001.

2001/6*

FALUBA, Kálmán. «A magyar katalanisztika múltja és jelene». (Passat i futur de la catalanística hongaresa). A: «A magyar-katalán kapcsolatok ezer éve» Cf. 2001/5, p. 27-29.

2002/1

Modern katalán színház I. (Teatre català modern I). Peces de: S. Rusiñol, À. Guimerà, C. Soldevila i J. M. de Sagarra. Tria: Montserrat Bayà, B. Déri i K. Faluba; trad.: B. Déri, Gy. Jánosházy, L. Kertész i Zs. Tomcsányi. Budapest: Íbisz, 2002.

2002/2

ESPRIU, Salvador: «Sinera temetője» (Cementiri de Sinera). Trad.: Zsuzsa Takács. *Nagyvilág* (Budapest), novembre-desembre 2002: 1152-1160.

2003/1

Jakub cselebi története (Història de Jacob Xalabín). Trad.: Zs. Tomcsányi, epíleg d'E. Mezösi. Budapest: Íbisz, 2003.

2003/2*

MEZŐSI, Erika. «Utószó» (Epíleg). A: *Jakub cselebi története*. Cf. 2003/1, p. 59-86.

Literatura hongaresa en català: la prehistòria

D'antuvi cal dir que, malauradament, no hi hagut (ni encara hi ha) una tradició arrelada i sòlida d'estudis de magiarística ni de filologia finoúgrica al nostre país, cosa que, com hem vist, no es dona a l'inrevés, és a dir, que a Hongria sí que hi ha una tradició sòlida i fecunda d'estudis de catalanística, normalment dins dels programes de filologia romànica. Per tant, els casos de traduccions de literatura hongaresa al català són aïllats i sovint casuals. Però, com veurem, els escassos traductors que hi ha hagut fins ara han estat personatges molt influents en la cultura catalana. D'altra banda, les traduccions de literatura hongaresa també han viscut, òbviament, els avatars de la conjuntura política de les terres catalanes. És a dir, projectes frustrats per la guerra, la repressió, l'ostracisme, etc.

Les primeres traduccions d'obres literàries hongareses procedeixen dels dos últims decennis del segle XIX. Com se sap, la revista *L'Avens* va ser al final del segle XIX la impulsora i la catalitzadora del moviment cultural català anomenat Modernisme. Van ser els seus promotors els que es van inventar el terme Modernisme, i a les seves pàgines es reflexionava sobre els valors artístics i literaris de Catalunya i del català. Doncs bé, Hongria era un dels països que els redactors de la revista *L'Avens* posaven contínuament com a exemple de nació petita que havia sabut alliberar-se del jou d'una altra nació i aconseguir la independència¹ (independència relativa perquè a Hongria es mantenia el dualisme monàrquic).

En el lapse de temps entre la fi de la primera època de la revista al 1884 i la seva reaparició al 1888, un dels principals redactors, Jaume Massó i Torrents, surt de Catalunya per ampliar estudis a l'estranger. Escriu Massó i Torrents, en català prefabrià: «Des de l'any 1885 fins a les darreries del 1887 vaig veure'm precisat a allunyar-me en dues trajectòries: a França i Anglaterra l'una, i a Hongria

1. GYERAJ, Mónika, *Buscando la identidad: L'Avenç*, Tesina de licenciatura, Universitat de Szeged, Hongria, 2000. Inèdita.

a l'altra.»² Massó no explica exactament què hi va anar a fer, però el fet és que durant la segona època de la revista *Hongria* apareix no tan sols als seus escrits sinó també als dels altres redactors.

Al número 6 d'aquesta segona època podem llegir un llarg article de Massó i Torrents dedicat al gran poeta romàntic Sándor Petőfi, que al mateix temps fou el promotor i esdevingué el símbol de la independència d'Hongria. L'article es titula: *Las literaturas regionales. Hungría. Alexandre Petoeffi*. Les primeres ratlles de l'article són una declaració d'intencions ben explícita: «Las literaturas dels pobles que s'han trobat ó's troban en cassos semblants al de Catalunya, deuen tenir especial interès per a nosaltres, y aqueixas figuras genials que s'aixecan de vegadas al revindicarse una nacionalitat del olvit ó de la opressió, deurían ésser las fitas que'ns marquin vers ahont hem de dirigir els nostres passos.»

És a dir, es proposa Hongria com a exemple que Catalunya ha de seguir. Massó i Torrents és, doncs, l'introduïdor de Sándor Petőfi a Catalunya: «Entre nosaltres no sabem que Petőfi siga conegut més que per una íntima [de traductor anònim i de títol original *A bánat, egy nagy óceán...*] publicada en lo nº 27, primera època, de L'AVENS.»

L'article de Massó conté una breu biografia del poeta i la traducció en prosa de dos poemes seus (*Dalaim, Mos cants, i Szeretek én..., L'idol*). I fa unes reflexions extremadament lúcides: «Petőfi ha entés en general la poesia patriòtica d'una manera ben diferent de com s'ha sentit a Catalunya. No deu buscarshi aqueix cúmulo d'impresions y amenassas llensadas á doll contra'ls opressors, fa patriotisme d'una manera indirecta, y després de llegit, un sent amor per la Hungría, desitjant-li de cor tot lo que justament demana, y a més un aborreix al poble, que sense lley ni rahó tracta de fer infelisa á una regió que no ho mereix» (es refereix a l'Àustria dels Habsburg).

Continua Massó: «Volém creure que aqueixa diferencia es filla de que'ls húngars sentían lo que deyan y's veyan capassos de durho á cap, mentres que nosaltres no semblém estar disposats á fer tot lo que dihém.»

No ens semblaria exagerat de dir que, malgrat les distàncies biogràfiques, sociològiques, etc., Petőfi és el Verdaguer hongarès, o a l'inrevés. De fet, Massó i Torrents ja ho insinua: «Y per això las poesías de Petőfi s'han fet populars [...] Estém en la creensa de que més impresionat un se queda després de la lectura de *La Barretina* de Verdaguer que no pas de llegir moltes de las poesías patriòticas barrocas y cruas que fa un quan temps qu'estan de moda entre nosaltres.» Val a dir que uns anys més tard, al començament del segle XX, l'escolapi Albin Kőrösi (esmentat més amunt) va traduir a l'hongarès poemes de Verdaguer, d'entre altres escriptors de la Renaixença³.

L'article es clou amb la traducció «ab lo mateix metre é igual número de versos de l'original» de tres poemes de Petőfi: (*Feleségem és kardom, Ma esposa i*

2. MASSÓ I TORRENTS, Jaume, *Cinquanta anys de vida literària. 1883-1933*, Tip. Empòrium, Barcelona, 1934, p. 18

3. CASTELLÓ, Eloi, *Trenta anys de catalanística hongaresa amb noms i cognoms*, Rassegna Iberistica, 73, Roma, 2001.

mon sabre, Fiam születésére, Lo naixement del meu fill, Etelkéhez, A ma Adelaida) i amb la reproducció de la signatura del poeta.

Abans de Massó, però, el 1884 havia sortit una narració de Petőfi («Lo Cara-tacat y la Grog», dins de *Novelas catalanas y extranjeras publicadas en lo folletí de la Renaixença*, 1884). I després de Massó, tenim notícia d'una traducció deguda a un desconegut C.B. Es tracta de la novel·la *La dama dels ulls de mar (A tengerszemű hölgy)* de Mór Jókai, dins de *Novelas Catalanas y Extranjeras publicadas per «La Renaixensa»*, vols. IV-V, 1903-1904.

Projectes frustrats

Després van venir cinquanta anys de silenci. Silenci trencat tan sols per algunes traduccions esporàdiques (probablement de l'anglès o del francès): dos poemes d'Endre Ady (*Jo et vull servir/Meg akarlak tartani*; Els cors, lluny l'un de l'altre/Szívek messze egymástól, traduïts per Joan Arús, *La Revista*, any V, octubre de 1919, p. 313-314); un conte de Dezső Kosztolányi (*Caïn/Káin*), *Justícia Social*, 31 de maig de 1924, trad. d'A. M., i dos poemes de Petőfi (*Cant dels cans/A kutyák dala*, *Cant dels llops/A farkasok dala*), traduïts de l'esperanto per Jaume Grau Casas a *La Nostra Terra*, Palma de Mallorca, III (1930): 12-13.

El silenci es trenca definitivament amb la vinguda a Catalunya cap als anys trenta d'una figura cabdal: es tracta de Ferenc Oliver Brachfeld. Sembla que va venir per estudiar les relacions entre la Corona d'Aragó i el Regne d'Hongria a l'Edat Mitjana i dedicar-se, sobretot, a la figura de la reina Violant d'Hongria, esposa del rei Jaume I.

Brachfeld de seguida va aprendre català i castellà i es va integrar perfectament a la vida del país. L'any 1934, l'editorial catalana Proa li va encomanar la traducció d'un autor hongarès per a la seva col·lecció «A tot vent». Brachfeld va escollir l'escriptor més de moda en aquella època a Hongria, Lajos Zilahy.

Per a aquesta edició va escriure un pròleg magnífic que no ens podem estar de citar: «Quants anys fa que no ha estat traduït al *pus bell catalanesc* un escriptor hongarès? Fa molt de temps i se n'ha traduïts molt pocs, confessem-ho. Hi ha poques obres i no pas massa ben triades [...] Això no obstant, la petita Hongria, que des del tractat de pau (?) de Trianon, que (encara que mutilant-la) la independència [...] és posseïdora d'una magnífica literatura les produccions de la qual mereixen sens dubte l'atenció de tot el món.» Tot seguit fa un resum d'història política i història de la literatura hongareses. A continuació cita els autors contemporanis «agrupats entorn de la revista *Nyugat* (Occident) a les columnes de la qual», com hem dit més amunt, «tenim l'avinentsa de parlar al culte públic hongarès dels problemes de la literatura catalana». Entre els capdavanters de l'important moviment *nyugatista* cal esmentar el gran naturalista i realista Zsigmond Móricz, l'erudit Dezső Kosztolányi, autor d'un *Neró* interessantíssim, prologat pel mateix Thomas Mann, i la figura cabdal de la literatura hongaresa actual, l'inspirat poeta i intuïtiu traductor de tantes obres estrangeres, alhora que excel·lent novel·lista: Mihály Babits, una obra del qual, *El fill del P. Virgili Timár*, serà girada al català i publicada a la biblioteca «A Tot Vent».

Aquests eren els grans noms de la literatura hongaresa en esclatar la guerra, que tan funestes conseqüències portà al petit país amanyagat pel Danubi [...]. Es refereix, és clar, a la Primera Guerra Mundial. Però al cap de poc temps d'haver escrit això, va esclatar la guerra espanyola de tan funestes conseqüències... Brachfeld acaba el pròleg amb una invocació i una comparació que trobem molt encertades: «Que aquest volumet traduït al català sigui el primer lligam espiritual entre aquests dos països, tan anàlegs per llur destí històric com parents pròxims alhora —i això només ho sap el traductor!— en llur manera d'ésser, de viure, de sentir i de parlar [...]».

Brachfeld, doncs, tenia una colla de projectes de traduccions al català (El conte «Aquell heretge Filchik» de Kálmán Mikszáth, va sortir a *La Publicitat*, 3 i 4 de gener de 1935) que la guerra va frustrar. I no li va quedar altre remei que portar-los a terme en castellà, llengua a què va traduir autors que avui estan de moda (Sándor Márai) o completament oblidats (László Németh) o bé encara es recorden d'edicions populars en castellà, el mateix Lajos Zilahy.

Recuperació, però des d'Hongria

Per desgràcia vam haver d'esperar cinquanta anys més perquè la situació es tornés a normalitzar i sortissin noves traduccions de l'hongarès al català degudes principalment al professor Kálmán Faluba i als seus deixebles.

L'any 1971 el jove filòleg del departament d'espanyol de la Universitat Eötvös Loránd de Budapest, Kálmán Faluba, comença a fer cursos de català, esperonat per alguns dels seus millors alumnes. De fet, com a excel·lent romanista que esdevindrà, el professor Faluba ja s'havia interessat anys enrere per l'estudi del català, la qual cosa té més mèrit si tenim en compte la manca de llibres especialitzats que hi havia (tal vegada la *Gramàtica catalana* del professor Badia i Margarit) i l'estat moribund en què es trobava la llengua a causa de la gran atzagaiada franquista. Es dona el cas, doncs, que el català es recomença a ensenyar a Hongria abans que al domini lingüístic sigui permès oficialment. El professor Faluba posa les bases fermes per al desenvolupament de la catalanística magiar que ben aviat fa via en tres direccions: la científica, la literària i la didàctica.

Un alumne avantatjat d'aquests primers cursos fou el professor Károly Morvay, que de seguida s'apassiona pel català i en comença a estudiar el vessant lexicogràfic. Tant ell com el professor Faluba publiquen una bona quantitat d'articles, a vegades per separat i sovint conjuntament, sobre aspectes de morfologia i lexicografia catalanes, com també sobre relacions culturals entre les dues nacions⁴. D'aquesta col·laboració fructífera surt una obra ingent, ciclòpia, com és el *Diccionari Català-Hongarès* i, més tard, el corresponent *Diccionari Hongarès-Català*⁵. Per tant, les

4. Vegeu la bibliografia dels autors esmentats a *Estudis de Llengua i Literatura Catalanes (repertori de catalanòfils)* núm. 4, núm. 5, núm. 6, Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona, 1998, 1998 i 2000.

5. FALUBA, Kálmán i MORVAY, Károly: *Diccionari Català-Hongarès* i *Diccionari Hongarès-Català*, Enciclopèdia Catalana, Barcelona, 1990 i 1996.

eines bàsiques per al desenvolupament de la catalanística hongaresa i, al seu torn, de la magiarística catalana queden fixades. Un cop restablerta la Generalitat de Catalunya, el seu president va distingir amb la Creu de Sant Jordi Kálmán Faluba i l'Institut d'Estudis Catalans va atorgar-li el Premi Catalonia juntament amb Károly Morvay. Ara mateix el professor Faluba és membre corresponent de l'IEC i Budapest serà la ciutat organitzadora del proper Col·loqui Internacional de Llengua i Literatura catalanes promogut per l'AILLC. Cal destacar l'aportació d'una filòloga clau dintre del cercle de catalanòfils de Budapest, professora de lingüística adscrita al departament de portuguès i revisora dels diccionaris, Ildikó Szijj⁶, i del poeta, professor i traductor Balázs Déri.

Aquests intel·lectuals són, doncs, els que faran les primeres traduccions de l'hongarès al català (ajudats, és clar, per traductors catalans que no saben hongarès) un cop recuperada la democràcia al nostre país. Tradueixen autors importantíssims (i desconeguts a casa nostra) de la literatura hongaresa, com ara el ja esmentat per Brachfeld, Dezsó Kosztolányi, o János Pilinszki, o bé Tíbor Déry i Iván Mándy. Vegeu els títols dels llibres a la bibliografia del final de l'article.

Finalment, hem d'esmentar la feina feta per un jove traductor que, d'alguna manera, surt d'aquest cercle d'hongaresos entusiastes pel català. Es tracta de l'elector de català de la Universitat de Budapest, Eloi Castelló, que ha començat a traduir directament de l'hongarès amb l'ajut inestimable dels seus col·legues hongaresos que tenen la paciència de revisar-li'n els textos. Entre les obres que ha traduït, figura la novel·la més popular del premi Nobel Imre Kertész, *Sense destí*, la peça teatral més famosa del gran dramaturg Ferenc Molnár, *Liliom*, que es va representar a la Sala Beckett de Barcelona el febrer de 2003, etc. Vegeu-ne, també, la bibliografia.

Segurament la recepció de la literatura hongaresa en terres catalanes és més intensa que la catalana en terres hongareses. Creiem que això es deu a la sobtada moda d'alguns escriptors hongaresos, per exemple la recuperació editorial de Sándor Márai (fins ara en traduccions indirectes, vegeu la bibliografia), escriptor que ja era conegut en traduccions castellanques dels anys cinquanta. La seva novel·la *A gyertyák csonkig égnek* (*Les espelmes cremen fins al pòsit*— traduïda de l'italià amb el títol *L'última trobada*) va ser un fenomen editorial a Itàlia a final dels anys noranta, el ressò del qual va recórrer tot Europa. Márai és sobretot un estilista, una mica amanerat, que toca temes que connecten amb la sensibilitat actual, com ara l'amistat, la traïció, els amors impossibles, la (manca de) comunicació entre les persones, etc.

L'altre fet, en part inesperat, que ha contribuït a posar en primer pla la literatura hongaresa ha estat la concessió del premi Nobel de Literatura l'any 2002 a Imre Kertész. Escriptor molt culte i reflexiu que, a la manera de l'austriac Thomas Bernhard, o sovint millorant-lo i fins i tot superant-lo, escriu narracions amb un estil que és al llindar de la filosofia, la poesia i la narrativa, i sempre trobem un tema

6. SZIJJ, Ildikó: «Catalano», dins Lorenzo RENZI, *Nuova introduzione alla filologia romanza*, Bolonya, 1994, 347-356.

al rerefons: Auschwitz i el trauma que va comportar, a ell personalment com a supervivent, i a la humanitat en general com a catàstrofe encara mal païda o, ben simplement, no digerida.

Per acabar, hem de dir que malgrat les relacions constants entre les dues llengües i cultures, per exemple la recent trobada amb escriptors hongaresos organitzada per l'Associació d'Escriptors dins el marc del cicle anual «Paraula Amiga», o bé la trobada amb dos poetes hongaresos al Seminari de Farrera de Pallars organitzada per la Institució de les Lletres Catalanes, l'any 2002, malgrat això, doncs, a cap de les nostres universitats encara no s'han implantat estudis de magiarística o de filologia finoúgrica, ben al contrari dels casos de llengües amb menys parlants, com ara el txec i el serbocroat, que, gràcies a l'empenta dels departaments de filologia eslavava, gaudeixen d'una situació de normalitat. Una normalitat que tal vegada faria que sortissin nous traductors nadius del català a l'hongarès.

Bibliografia

Literatura hongaresa traduïda al català [Llibres]

- ZILAHY, Lajos. *Primavera mortal (Halászi tavasz)*. Trad. Ferenc Oliver Brachfeld. Barcelona: Proa, 1935 (A Tot Vent; 80).
- *Els Dukay (Ararát)*. Trad. A. Ribera. Barcelona: Plaza y Janés, 1965 (La Rosa dels Vents). Traducció indirecta probablement del francès o de l'anglès.
- *El capvespre de coure (Ararát)*. Trad. A. Ribera. Barcelona: Plaza y Janés, 1965 (La Rosa dels Vents). Traducció indirecta probablement del francès o de l'anglès.
- LUKÁCS, György. *Diari 1910-11 (Napló 1910-11)*. Trad. Péter János Brachfeld i Eugeni Riaza. Barcelona: Edicions 62, 1985.
- MADÁCH, Imre. *La tragèdia de l'home (Az ember tragédiája)*. Trad. Balázs Déri i Jordi Parramon. Barcelona: Edicions 62, 1985 (MOLU; 39).
- JÓZSEF, Attila. *Poemes (Versek)*. Trad. Eduard Verger. València: Gregal Llibres, 1987 (Poesia Gregal; 12). Traducció de l'espanyol amb la revisió de l'original a càrrec de Kálmán Faluba.
- PILINSZKY, János. *Estelles (Szálkák)*. Trad. de Balázs Déri. Barcelona: Edicions 62, 1988 (Escorpí Poesia; 115).
- KOSZTOLÁNYI, Dezső. *El Petó i altres narracions (Elbeszélések)*. Trad. Kálmán Faluba. Barcelona: La Magrana, 1990 (Venècies; 25).
- DÉRY, Tibor. *El senyor A.G. a X (G. A. úr X-ben)*. Trad. Ildikó Szijj. Barcelona: Edicions 62, 1992 (MOLU segle XX; 70).
- PÁZMÁNY, Péter. *Cinc belles cartes (Öt szép levél)*. Trad. Balázs Déri i Montserrat Bayà. Barcelona: Proa, 1994 (Clàssics del Cristianisme; 47).
- MÁRAI, Sándor. *L'última trobada (A gyertyák csonkig égnek)*. Trad. Antoni Garcia Santiago. Barcelona: Empúries, 2000. Traducció indirecta de l'italià.
- *L'herència d'Eszter (Eszter hagyatéka)*. Trad. Antoni Garcia Santiago. Barcelona: Empúries, 2001. Traducció indirecta de l'italià.
- MÁNDY, Iván. *El vell botiguer (Novellaválogatás)*. Trad. Ildikó Szijj i Montserrat Bayà. Barcelona: Proa, 2001.
- MÁRAI, Sándor. *Divorci a Buda (Válás Budán)*. Trad. Esteve Farrés. Barcelona: Empúries, 2002. Traducció indirecta de l'italià.
- MOLNÁR, Ferenc. *Liliom (Liliom)*. Trad. Eloi Castelló. Barcelona: RE&MA, 2003 (En Cartell; 5).

- KERTÉSZ, Imre. *Sense destí (Sorstalanság)*. Trad. Eloi Castelló. Barcelona: Quaderns Crema, 2003 (Biblioteca Mínima; 130).
- MÁRAI, Sándor. *L'amant de Bolzano (Vendégjáték Bolzanóban)*. Trad. Antoni Garcia Santiago. Barcelona: Empúries, 2003. Traducció indirecta de l'italià.
- KERTÉSZ, Imre. *Liquidació (Felszámolás)*. Trad. Eloi Castelló. Barcelona: Edicions 62, gener de 2004.
- KOSZTOLÁNYI, Dezső. *Édes Anna (Anna Édes)*. Trad. Eloi Castelló. Barcelona: Proa (data prevista de publicació, març de 2004).
- KOSZTOLÁNYI, Dezső. *Alosa (Pacsirta)*. Trad. Eloi Castelló. Barcelona: Proa (data prevista de publicació, març de 2004)

Contes i poemes publicats recentment en revistes o altres

- ÖRKÉNY, István. Tres contes del volum *Egy perces novellák* (publicats al núm. 10 de la revista *Eltactequeté*. Barcelona, setembre de 2002, (www.eltactequete.com)). Trad. Eloi Castelló
- DÉRI, Balázs. Els poemes, «El teu cos impecable/ Hibátlan tested», «Des de lluny/ Távolból» i «A la mort d'Alcibiades/ Alkibiadés halálára». Dins: VI Jornades Paraula Amiga, editat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. Barcelona, novembre de 2003. Traducció feta pels escriptors inscrits al Seminari de Farrera de Pallars.
- ESTERHÁZY, Péter. Fragment de *La vida meravellosa dels mots/ A szavak csodálatos életéből*. Dins: VI Jornades Paraula Amiga, editat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. Barcelona, novembre de 2003. Trad. Balázs Déri.
- GRENDÉL, Lajos. Conte «Visitadors/ Latogatók». Dins: VI Jornades Paraula Amiga, editat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. Barcelona, novembre de 2003. Trad. Eloi Castelló
- KALÁSZ, Márton. Els poemes, «Migració/ Vándorlás», «Travessant la passarel·la/ Át a pallón» i «Hölderlin; fragment de passeig/ Hölderlin; séta-tóredék». Dins: VI Jornades Paraula Amiga, editat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana. Barcelona, novembre de 2003. Trad. Balázs Déri.
- SZILÁGYI, István. Fragment de *Pou cegat per còdols/ Kő hull apadó kútba*. Dins: VI Jornades Paraula Amiga, editat per l'Associació d'Escriptors en Llengua Catalana, Barcelona, novembre de 2003. Trad. Kálmán Faluba.